

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ГУМЕНЮК ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF GUMENYUK AND OTHERS v. UKRAINE)**

(Заява № 11423/19)

РІШЕННЯ

П. 1 ст. 6 (цивільний аспект) • Непропорційне обмеження колишніх суддів Верховного Суду України у доступі до суду перешкодило їм оскаржити недопуск до виконання їхніх суддівських функцій після законодавчої реформи • Застосовність цивільного аспекту ст. 6 • Недотримання другої умови підходу, встановленого в рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*) • Відсутність у суддів можливості відстоювати принцип верховенства права та застосовувати Конвенцію, у разі позбавлення їх згідно з національним законодавством гарантій з питань, що безпосередньо стосуються їхньої індивідуальної незалежності та неупередженості • Невиправдане виключення представників судової влади з-під захисту ст. 6 Конвенції у трудових спорах у зв'язку з їхнім особливим обов'язком проявляти лояльність та довіру до держави • Можливість подання інституційного позову не замінює право судді подавати позов особисто

Ст. 8 • Приватне життя • Незаконне втручання у виконання заявниками суддівських функцій як суддів Верховного Суду після ліквідації Верховного Суду України • Висновки Конституційного Суду України про неконституційність законодавчих заходів та їхню невідповідність принципу незмінності авторитетних суддів • Явна відсутність координації у вирішенні ситуації заявників протягом значного періоду часу серйозно підірвала правову визначеність та передбачуваність конституційних принципів незалежності суддів

СТРАСБУРГ

22 липня 2021 року

ОСТАТОЧНЕ

22.11.2021

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Його текст може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Гуменюк та інші проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Сіофра О'Лірі (*Síofra O'Leary*), Голова,

Мартіньш Мітс (*Mārtiņš Mits*),

Ганна Юдківська (*Ganna Yudkivska*),

Лятіф Гусейнов (*Latif Hüseyinov*),

Йован Ілієвський (*Jovan Ilievski*),

Ладо Чантурія (*Lado Chanturia*),

Маттіас Гуйомар (*Mattias Guyomar*), судді,

та Віктор Соловейчик (*Victor Soloveytschik*), Секретар секції,

З огляду на:

заяву (№ 11423/19), яку подали до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) вісім громадян України (далі – заявники), відомості щодо яких наведено в таблиці у додатку;

рішення повідомити Уряд України (далі – Уряд) про заяву;

зауваження сторін;

після обговорення за зачиненими дверима 25 травня і 29 червня 2021 року

постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ВСТУП

1. Ця справа стосується суддів Верховного Суду України, які скаржилися на незаконне перешкоджання у виконанні ними суддівських функцій у результаті проведення судової реформи та внесення змін до законодавства у 2016 році. У зв'язку з цим заявники скаржилися за пунктом 1 статті 6 Конвенції на порушення їхнього права на доступ до суду та за статтею 8 Конвенції на порушення права на повагу до приватного життя.

ФАКТИ

2. Заявників представляла пані О. Льошенко, юрист, яка практикує у м. Київ.

3. Уряд представляв його Уповноважений, пан І. Ліщина.

4. Факти справи, надані сторонами, можуть бути узагальнені таким чином.

5. У період з 1994 до 2008 роки заявники були обрані на посади суддів Верховного Суду України (далі – ВСУ) безстроково.

I. ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ 2016 РОКУ ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩИХ СУДІВ В УКРАЇНІ

6. Подіями, які передували цій справі, були протести на Майдані у 2013-2014 роках, що призвели до виїзду колишнього Президента України та зміни влади в країні. Наприкінці листопада 2013 року у м. Київ розпочалися масштабні антиурядові демонстрації, які згодом поширилися на інші міста України. Наприкінці лютого 2014 року демонстрації переросли у серйозні сутички між протестувальниками та працівниками правоохоронних органів, які призвели до заподіяння численних тілесних ушкоджень та смертей (детальніші відомості див. в рішенні у справі «Шморгунов та інші проти України» (*Shmorgunov and Others v. Ukraine*), заява № 15367/14 та 13 інших заяв, пункти 9 – 17, від 21 січня 2021 року). Під час цих подій деякі судді судів нижчих інстанцій, як вважалося, ухвалювали свавільні рішення про тримання протестувальників під вартою (там само, пункти 468 – 470 і 477), такі рішення були частиною більш широкої стратегії щодо протестувальників, які розпочали мирні акції протесту, та стосувалися багатьох мирних протестувальників (там само, пункт 476). Згідно з твердженнями Уряду до кінця цих подій судова влада перетворилася на гілку влади з найменшим рівнем довіри, і тому судова реформа була однією з найбільш очікуваних у суспільстві.

7. Уряд також зазначив, що у 2015 році Президент України ініціював роботу над стратегією реформування судоустрою, яка включала як модернізацію законодавства, так і внесення змін до Конституції України. Законопроект про внесення змін до Конституції України обговорювався з Венеціанською комісією. У висновку CDL-AD(2015)027 від 26 жовтня 2015 року Венеціанська комісія підтримала запропоновані зміни до Конституції України стосовно судоустрою (див. пункт 34).

8. 02 червня 2016 року Верховна Рада України внесла зміни до Конституції України щодо норм про організацію та функціонування національного судоустрою (Закон України № 1401, який набрав чинності 30 вересня 2016 року). Згідно з новою редакцією частини третьої статті 125 Конституції України «Верховний Суд» (далі – ВС) є найвищим судом у системі судоустрою України.

9. Одночасно з внесенням змін до Конституції України 02 червня 2016 року Верховна Рада України прийняла новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (Закон України № 1402, далі – Закон України «Про судоустрій» 2016 року), який набрав чинності 30 вересня 2016 року. У пояснювальній записці до законопроекту вказувалося, що цей закон, серед іншого, мав на меті оптимізацію системи судоустрою та запровадження відповідних механізмів кадрового оновлення суддівського корпусу, аби максимально

задовольнити суспільний запит на справедливий суд в Україні. У ній зазначалося, що метою законопроекту було підвищення вимог і професійних стандартів до суддівського корпусу, обмеження імунітету суддів до функціонального, а також забезпечення безперервної та ефективної роботи органів судової влади на перехідний період. Згідно з пояснювальною запискою Верховний Суд мав створюватись як новий орган, судді якого мали призначатися на конкурсній основі. Функція забезпечення сталості та єдності судової практики мала бути зосереджена в одному найвищому суді. Зменшення кількості ланок у системі судоустрою повинно було значно спростити та прискорити процедури судового розгляду справ.

10. На відміну від попереднього законодавства, згідно з яким ВСУ не мав повноважень суду касаційної інстанції (вони були передані вищим спеціалізованим судам у результаті попередньої судової реформи), Закон України «Про судоустрій» 2016 року передбачає, що ВС, серед інших повноважень, знову виконуватиме функцію касаційної інстанції (частина друга статті 36), і складатиметься з Великої Палати Верховного Суду, Касаційного адміністративного суду, Касаційного господарського суду, Касаційного кримінального суду, Касаційного цивільного суду (частина друга статті 37). Законом України «Про судоустрій» 2016 року також було запроваджено новий метод визначення заробітної плати суддям, що призвело до її підвищення.

11. Розділ XII Закону України «Про судоустрій» 2016 року під назвою «Прикінцеві та перехідні положення» передбачає, *inter alia*, утворення ВС та призначення суддів ВС за результатами конкурсу (пункт 4); існуючий ВСУ та три суди касаційної інстанції діятимуть у межах своїх повноважень, визначених процесуальним законом, до початку роботи ВС і до набрання чинності відповідним процесуальним законодавством, що регулює порядок розгляду справ ВС (пункт 6); існуючий ВСУ та три суди касаційної інстанції припинять свою діяльність та ліквідуються у встановленому законом порядку (пункт 7); а судді судів, що підлягають ліквідації (включаючи ВСУ), до припинення діяльності, матимуть статус, права та гарантії, визначені попереднім Законом України «Про судоустрій і статус суддів» (пункт 7) та право брати участь у конкурсі на посади суддів ВС (пункт 14).

12. 03 жовтня 2016 року Пленум ВСУ звернувся з конституційним поданням до Конституційного Суду України щодо Закону України «Про судоустрій» 2016 року у частині про припинення діяльності ВСУ та утворення нового ВС. ВСУ стверджував, серед іншого, що перешкоджання суддям у виконанні їхніх суддівських функцій шляхом ліквідації ВСУ суперечитиме Конституції України.

13. 07 листопада 2016 року Вища кваліфікаційна комісія суддів (далі – ВККС) оголосила конкурс на 120 посад суддів ВС. У конкурсі

взяли участь 846 кандидатів. Серед кандидатів було 17 суддів ВСУ (на той момент у ВСУ працював 21 суддя). Усі заявники, окрім другої заявниці, брали участь у конкурсі, проте жоден з них не переміг.

14. За результатами конкурсу були обрані та призначені до ВС нові судді. 15 грудня 2017 року ВС розпочав роботу.

15. 21 червня 2018 року державний реєстратор вніс до Державного реєстру юридичних осіб інформацію, що ВСУ перебуває у процесі припинення. Перший заявник, діючи від імені ВСУ, оскаржив цю дію, але 08 листопада 2018 року Окружний адміністративний суд міста Києва повернув позовну заяву у зв'язку з відсутністю у першого заявника повноважень вести справу від імені ВСУ та рекомендував йому звернутися до суду в якості фізичної особи. 11 березня 2019 року та 30 березня 2020 року відповідно, Шостий апеляційний адміністративний суд і ВС залишили цю ухвалу без змін.

16. 02 серпня 2018 року ВККС оголосила другий конкурс на ще сімдесят вісім посад суддів ВС. Конкурс закінчився у 2019 році. П'ятеро членів Вищої ради правосуддя (далі – ВРП) взяли участь у конкурсі, і четверо з них зрештою пройшли конкурс успішно.

17. 18 лютого 2020 року Конституційний Суд України розглянув справу, ініційовану 03 жовтня 2016 року Пленумом ВСУ. Конституційний Суд України встановив, що згідно з Конституцією України існував лише один найвищий судовий орган і він був перейменований з «Верховного Суду України» на «Верховний Суд». Крім того, він встановив, що з огляду на принцип незмінності суддів судді «старого» ВСУ мали продовжити здійснювати свої повноваження як судді «нового» ВС. У відповідних витягах з рішення суду зазначено:

«7. Системний аналіз положень Конституції України «найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції» та «найвищий суд у системі судоустрою України» у взаємозв'язку з положеннями законів України з питань судоустрою та судочинства дає Конституційному Суду України підстави стверджувати, що вилучення слова «України» – власної назви держави – із словесної конструкції «Верховний Суд України» не вплинуло на конституційний статус цього органу державної влади.

...

Системний аналіз змін до Конституції України, внесених Законом № 1401, вказує на те, що вони не були спрямовані на припинення діяльності та ліквідацію Верховного Суду України як органу державної влади через вилучення слова «України» – власної назви держави – із словесної конструкції «Верховний Суд України».

Конституційний Суд України вважає, що Закон № 1401 не порушив принципу інституційної безперервності функціонування найвищого інституту судової влади, який після набрання чинності Законом № 1401 продовжує діяти під назвою «Верховний Суд».

...

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ГУМЕНЮК ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»

13. Порівняльний аналіз положень Конституції України до та після внесення до неї змін Законом № 1401, приписів Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07 липня 2010 року № 2453-VI зі змінами та Закону № 1402 дає Конституційному Суду України підстави для висновку, що немає відмінностей між юридичним статусом судді Верховного Суду України та судді Верховного Суду.

Конституційний Суд України зауважує, що перейменування закріпленого в Конституції України органу – Верховного Суду України – не може відбуватися без переведення суддів Верховного Суду України на посади суддів Верховного Суду, оскільки немає відмінностей між юридичним статусом судді Верховного Суду України та судді Верховного Суду, а вилучення слова «України» – власної назви держави – з словесної конструкції «Верховний Суд України» не може бути підставою для звільнення всіх суддів Верховного Суду України або їх переведення до іншого суду, тим більше суду нижчої інстанції.

Судді Верховного Суду України мають продовжувати здійснювати свої повноваження як судді Верховного Суду. Відтак фактична диференціація суддів Верховного Суду України та суддів Верховного Суду не узгоджується з принципом незмінності суддів, що є складовою конституційної гарантії незалежності суддів.

...

Отже, ... Конституційний Суд України вирішив:

...

2. визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними, положення розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 року ... пункту 7 «та ліквіднуються» в частині Верховного Суду України, пункту 14 «судді Верховного Суду України»...)

...»

18. У червні 2020 року до Верховної Ради України було внесено законопроект № 3711 з пропозицією зарахувати суддів ВСУ до апарату ВС. Станом на червень 2021 року цей закон ще не був прийнятий, і заявники не могли здійснювати свої повноваження як судді Верховного Суду. Венеціанська комісія та Генеральний директорат з прав людини та верховенства права (ДПЛ) Ради Європи надали свої коментарі щодо цього законопроекту (див. пункт 35).

19. Згідно з твердженнями Уряду ліквідаційна комісія ВСУ регулярно пропонувала виплатити заявникам усі заробітні плати відповідно до розмірів, визначених попереднім Законом України «Про правовий статус суддів», як це передбачалося перехідними положеннями Закону України «Про судоустрій» 2016 року. Ліквідаційна комісія підготувала звіти про розміри заробітної плати та повідомила про це заявників. Згідно з наявною у Суду інформацією заявники, як вбачається, ці суми не отримали.

II. СПРОБИ ПЕРЕВЕСТИ ЗАЯВНИКІВ ДО ІНШИХ СУДІВ

20. 20 червня 2018 року ВККС видала рекомендації про переведення заявників до різних апеляційних судів.

21. Одна із заявників (пані Г. Канигіна) подала позов проти ВККС, оскарживши рекомендацію про її переведення. 27 серпня 2018 року ВС, діючи як суд першої інстанції, відхилив позовну заяву як неприйнятну, вважаючи, що пані Канигіна не мала права оскаржувати рекомендацію, оскільки Вища рада правосуддя (далі – ВРП) ще не ухвалила рішення стосовно цієї рекомендації. 06 лютого 2019 року Велика палата ВС залишила ухвалу без змін.

22. 20 та 29 листопада 2018 року ВРП залишила вказані рекомендації без розгляду по суті, зазначивши, що відповідні апеляційні суди у зв'язку із судовою реформою припинили свою діяльність. На момент ухвалення такого рішення п'ятеро членів ВРП брали участь у другому конкурсі до апарату нового ВС (див. пункт 16), а інший член ВРП був Головою нового ВС.

ВІДПОВІДНА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

I. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Конституція України 1996 року

23. Згідно з Конституцією України при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя статті 22). Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується (частина перша статті 43). Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частина друга статті 55).

24. Стаття 126 Конституції України (у редакції до внесення змін 2016 року) передбачала, що судді обіймали свої посади безстроково, крім суддів Конституційного Суду України та суддів, які призначалися на посаду судді вперше на строк п'ять років. Ця ж стаття передбачала такий вичерпний перелік підстав для звільнення суддів: (1) закінчення строку, на який суддя був обраний або призначений; (2) досягнення шістдесяти п'яти років; (3) неможливість виконувати свої повноваження за станом здоров'я; (4) порушення суддею вимог щодо несумісності; (5) порушення суддею присяги; (6) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; (7) припинення

громадянства; (8) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим; та (9) відставка.

25. Після внесених у 2016 році змін стаття 126 аналогічно проголошує принцип, згідно з яким судді обіймають свої посади безстроково (частина п'ята статті 126), та передбачає вичерпний перелік підстав для звільнення суддів і припинення їхніх повноважень, що включає незгоду на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду (пункт 5 частини шостої статті 126).

26. Згідно зі статтею 131 Конституції України (зі змінами, внесеними у 2016 році) ВРП складається з двадцяти одного члена, обраних або призначених таким чином: десять – з'їздом суддів з числа суддів або суддів у відставці, два – Президентом України, два – Верховною Радою України, два – з'їздом адвокатів України, два – всеукраїнською конференцією прокурорів і два – з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. Голова ВС входить до складу ВРП за посадою (*ex officio*).

В. Кодекс адміністративного судочинства України 2005 року

27. Стаття 5 Кодексу адміністративного судочинства України передбачає, що кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси.

С. Закон України «Про судоустрій та статус судів» 2016 року (далі – Закон України «Про судоустрій» 2016 року)

28. Стаття 53 Закону України «Про судоустрій» 2016 року передбачає, що суддю не може бути переведено до іншого суду без його згоди, крім переведення (1) у разі реорганізації, ліквідації або припинення роботи суду; (2) у порядку дисциплінарного стягнення.

Д. Закон України «Про Вищу раду правосуддя» 2016 року

29. Згідно із Законом України «Про Вищу раду правосуддя» питання про переведення судді з одного суду до іншого вирішується ВРП: (1) на підставі та в межах рекомендації ВККС і доданих до неї матеріалів; або (2) на підставі подання Дисциплінарної палати про переведення судді до суду нижчого рівня (стаття 70). Питання про переведення судді з одного суду до іншого розглядається на засіданні ВРП (частина перша статті 71), на яке запрошується відповідний суддя. Однак неявка судді на засідання незалежно від причин не

перешкоджає розгляду питання за його відсутності (частина друга статті 71). Розгляд питання починається з оголошення рекомендації ВККС чи подання Дисциплінарної палати ВРП (частина третя статті 71). ВРП ухвалює вмотивоване рішення (частина четверта статті 71), яке може бути оскаржене. Суд, який розглядає апеляційну скаргу, скасовує рішення ВРП, якщо, серед інших підстав, рішення ВРП не містить посилань на визначені законом підстави для переведення судді та мотивів, з яких ВРП дійшла відповідних висновків (стаття 72).

II. МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ

30. У Загальному коментарі № 32 до статті 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (право на рівність перед судами і трибуналами та на справедливий суд), опублікованому 23 серпня 2007 року, Комітет ООН з прав людини зазначив (посилання опущено):

«20. Судді можуть бути звільнені лише із серйозних підстав неналежної поведінки чи некомпетентності відповідно до справедливих, передбачених Конституцією чи законом процедур, що забезпечують об'єктивність та неупередженість. Звільнення суддів органами виконавчої влади, наприклад, до закінчення строку, на який вони були призначені, без яких-небудь конкретних підстав і без забезпечення ефективного судового захисту для оскарження звільнення несумісне з принципом незалежності судової влади. Те ж саме стосується, наприклад, звільнення органами виконавчої влади суддів, які підозрюються у корупції, без дотримання будь-яких процедур, передбачених законом.»

31. У відповідних витягах з Європейської хартії про статут суддів (Департамент з питань правосуддя та правового співробітництва Ради Європи, 08 – 10 липня 1998 року DAJ/DOC (98)23) зазначено:

«1.1. Закон про статус суддів має на меті забезпечення компетентності, незалежності та неупередженості, яких кожна особа законно очікує від судів і від кожного судді, якому довірено захист її прав. Він не повинен містити положення та процедури, що можуть похитнути довіру до такої компетентності, такої незалежності і такої неупередженості. Ця Хартія містить такі положення, які можуть якнайкраще гарантувати реалізацію цих цілей. Її положення мають на меті підвищення рівня таких гарантій у різних європейських державах. Вони не можуть виправдати запровадження змін до національних нормативно-правових актів, що мають тенденцію до зниження рівня гарантій, вже досягнутого відповідними країнами.

1.2. У кожній європейській державі основоположні принципи закону про статус суддів викладено у національних нормах найвищого рівня, а його правила – у нормах не нижче законодавчого рівня.

1.3. Щодо кожного рішення стосовно підбору, відбору та призначення судді на посаду, підвищення по службі або припинення повноважень, законом має бути передбачено втручання органу, незалежного від виконавчої та законодавчої влади, у складі якого щонайменше половина членів – судді, обрані їхніми колегами, і в якому гарантовано якнайширше представництво суддів.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ГУМЕНЮК ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»

1.4. Закон надає кожному судді, який вважає, що його права за законом, або у більш загальному значенні – його незалежність чи незалежність правосуддя так чи інакше знаходиться під загрозою або ігнорується, можливість звернутися щодо цього до незалежного органу, у розпорядженні якого є ефективний засіб юридичного захисту або який може запропонувати такий засіб.

...

3.4. Суддя, який обіймає посаду в суді, не може бути призначений на іншу посаду або переведений до іншого місця, навіть якщо це відбувається з підвищенням по службі, без його згоди на це. Винятки з цього принципу дозволяються лише у випадках переведення, передбаченого дисциплінарним стягненням, законних змін у судовій системі або тимчасового переведення для допомоги в роботі сусіднього суду, при цьому максимальна тривалість такого переведення суворо обмежується законом і не виключається можливість застосування положень пункту 1.4.»

32. У відповідному витягу з Пояснювальної записки до Європейської хартії про статус суддів (згаданої раніше) зазначено:

«3.4 Хартією закріплено неможливість усунення судді з посади, що означає, що суддю неможливо перевести до іншого суду або ж змінити його обов'язки без його згоди. Проте передбачаються винятки, коли переведення необхідне в межах дисциплінарного провадження або є потреба у тимчасовому переведенні для допомоги в роботі сусіднього суду. В останньому випадку тривалість такого тимчасового переведення має обмежуватися відповідним законом. Однак, оскільки переведення судді без його згоди є дуже чутливим питанням, нагадуємо, що згідно з умовами п. 1.4 він має загальне право на оскарження такого рішення у незалежному органі, який повинен з'ясувати, чи було переведення законним. Фактично це право оскарження може також виправити ситуації, які не були чітко передбачені положеннями Хартії, наприклад, коли суддя має надмірне навантаження, що практично не дає йому можливості нормально виконувати свої обов'язки.»

33. У відповідних витягах з Додатку до Рекомендації № CM/Rec(2010)12 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо незалежності, ефективності та обов'язків суддів, прийнятого 17 листопада 2010 року, зазначено:

«Термін перебування на посаді та незмінюваність

...

49. Забезпечення терміну перебування на посаді та незмінюваності є ключовими елементами принципу незалежності суддів. Отже, судді повинні мати гарантований термін перебування на посаді до часу обов'язкового виходу у відставку, де такий існує.

...

52. Суддя не може бути призначений на нову посаду або переведений на іншу без його згоди на це, крім випадків застосування до нього дисциплінарних стягнень або здійснення реформування в організації судової системи.

...»

34. Далі наведено витяги з висновку Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія) щодо запропонованих змін до Конституції України стосовно судоустрою, затверджених Конституційною Комісією 04 вересня 2015 року, прийнятого Венеціанською комісією на її 104-му пленарному засіданні (Венеція, 23 – 24 жовтня 2015 року):

«36. У своєму спільному висновку «Щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і внесення змін до Закону України «Про Вищу раду юстиції» Венеціанська комісія й Директорат з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права, безумовно, врахували пояснення українських органів влади про те, що необхідно зробити вибір: або звільнити всіх суддів і запропонувати їм повторно подати свої кандидатури на зайняття посад, або оцінити їх у спосіб, запропонований в законі. Венеціанська комісія й Директорат висловили свою думку, що «може бути необхідним і виправданим вжити надзвичайних заходів» для подолання «корупції і некомпетентності працівників судових органів, які є результатом політичного впливу на призначення суддів у попередній період», але «звільнення кожного з представників судової влади, призначеного на посаду у відповідний період, не буде належним вирішенням проблем, наведених органами влади». Крім того, вони підкреслили, що навіть «такий захід, як кваліфікаційне оцінювання, передбачене статтею 6 Перехідних положень, слід розглядати як цілком винятковий і такий, що має підпадати під надзвичайно суворі гарантії захисту тих суддів, які відповідають зайнятій посаді», а також що «це питання має більш детально розглядатися в правовому положенні основної частини Закону та бути врегульованим в Конституції України». Зрештою, Венеціанська комісія й Директорат закликали до «узгодження з процедурою люстрації».

...

39. На думку Венеціанської комісії, остання версія змін до Конституції України, підготовлена Робочою групою з питань правосуддя Конституційної Комісії України, є дуже позитивною й добре підготовленою та заслуговує повної підтримки.

...»

35. Венеціанська комісія та Генеральний директорат з прав людини та верховенства права (ДПЛ) Ради Європи у спільному Висновку щодо проєкту змін до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» і деяких законів України про діяльність Верховного Суду та судових органів (законопроект № 3711), прийнятому Венеціанською комісією на її 124-му пленарному засіданні, проведеному онлайн (08 – 09 жовтня 2020 року), зазначили:

«5. Включення суддів Верховного Суду України до складу Верховного Суду

58. Пунктом 7 Розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» проєкту Закону № 3711 передбачено зарахування восьми суддів «старого» Верховного Суду України до складу Верховного Суду.

59. З метою виконання рішення Конституційного Суду України № 2-р/2020 від 18 лютого 2020 року існує нагальна потреба у вирішенні питання щодо складу Верховного Суду. Конституційний Суд України вирішив, що в процесі реформи

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ГУМЕНЮК ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»

2016 року «Верховний Суд України» попереднього складу був перейменований у «Верховний Суд», а жодного нового суду створено не було. Це є логічним аргументом, який дозволяє уникнути існування двох паралельних судів. Дійсно повинна існувати спадкоємність між «старим» і «новим» Судом, хоча б для того, щоб забезпечити можливість Верховному Суду посилатися на практику Верховного Суду України. Відсутність скасування реєстрації Верховного Суду України не можна вважати корисним кроком. Рішення Конституційного Суду України виправляє цю помилку. У цілому, має значення ситуація, яка передбачена законом, а не формальна реєстрація юридичної особи, яка, тим не менш, повинна бути виправлена. Органам влади України належить знайти вирішення в межах рішення Конституційного Суду України, згідно з яким існує єдиний верховний суд.»

36. Інші відповідні міжнародні документи, у тому числі Основні принципи ООН щодо незалежності судових органів, рішення Комітету ООН з прав людини, висновки Консультативної ради європейських суддів, висновки Венеціанської комісії, судова практика Міжамериканського суду з прав людини, Загальна (універсальна) хартія судді, затверджена Міжнародною асоціацією суддів і Мінімальні стандарти незалежності суддів Міжнародної асоціації суддів наведені в рішенні у справі «Бака проти Угорщини» [ВП] (*Baka v. Hungary*) [GC], заява № 20261/12, пункти 72, 74 – 76, 79 – 87, від 23 червня 2016 року).

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

37. Заявники висунули дві скарги за цим положенням. По-перше, вони скаржилися на відсутність доступу до суду, аби оскаржити стверджуване незаконне перешкоджання у виконанні ними своїх суддівських функцій у результаті внесення змін до законодавства у 2016 році. По-друге, вони скаржилися, що у 2018 році під час розгляду питання про їхнє переведення на інші посади ВРП виступала не як «незалежний та безсторонній суд».

38. Заявники посилалися на пункт 1 статті 6 Конвенції, відповідна частина якого передбачає:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру.»

А. Стверджуване порушення права на доступ до суду у результаті законодавчих змін 2016 року

1. Прийнятність

(а) Доводи сторін

39. Уряд стверджував, що стаття 6 Конвенції не застосовувалася до скарги заявників на відсутність доступу до суду у зв'язку з відсутністю відповідного права з огляду на публічний характер їхньої трудової діяльності; до того ж відсутність судового засобу юридичного захисту для оскарження звільнення заявників від виконання їхніх суддівських обов'язків виправдовувалася підходом, встановленим в рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*). У зв'язку з цим Уряд зазначив, що законодавчі зміни, якими передбачалася ліквідація ВСУ, були прийняті з метою проведення загальної судової реформи, і всі судді нового ВС мали бути відібрані у жорсткій конкуренції.

40. Уряд також доводив, що всі заявники не вичерпали національні засоби юридичного захисту у зв'язку з їхніми скаргами на відсутність доступу до суду, оскільки не оскаржили процедуру ліквідації ВСУ. Проведення, ініційоване першим заявником від імені ВСУ, а не в якості фізичної особи (див. пункт 15), було безперспективним і не стосувалося справи. Однак Уряд стверджував, що, оскільки скарги заявників були пов'язані із законодавством, вони не мали засобу юридичного захисту у зв'язку із законом, прийнятим Верховною Радою України.

41. Уряд також стверджував, що друга заявниця не дотрималася правила шестимісячного строку, передбаченого пунктом 1 статті 35 Конвенції. Він зауважив, що друга заявниця не брала участі в конкурсі під час формування суддівського корпусу нового ВС, який розпочав роботу 15 грудня 2017 року (див. пункт 14). Якби вона вважала, що створення нового ВС було порушенням її прав, їй слід було звернутися до Суду протягом шести місяців з дня, коли відбулося стверджуване порушення.

42. Заявники підтримали свої скарги та стверджували, що відповідна ситуація мала довгостроковий характер і вони не мали у своєму розпорядженні ефективного засобу юридичного захисту. Тому їхні скарги не могли бути відхилені на підставі недотримання правила шестимісячного строку або правила вичерпання національних засобів юридичного захисту.

(б) Оцінка Суду

43. Насамперед Суд хоче пояснити, що Конвенція не перешкоджає державам приймати законні та необхідні рішення стосовно

реформування судоустрою. Суд усвідомлює складні передумови і контекст оскаржуваної судової реформи в Україні та вважає, що його завдання не полягає у висловленні міркувань стосовно її цілей, доцільності та обґрунтованості відповідно до Конституції України. Як підкреслила Венеціанська комісія (див. пункт 34), вжиття надзвичайних заходів може бути необхідним і виправданим для подолання корупції та некомпетентності працівників судових органів. Проте Суд має перевірити, чи вплинув фактичний процес реалізації реформи на гарантовані Конвенцією права заявників. У зв'язку з цим першим виникає питання, чи є стаття 6 Конвенції застосовною у цій справі.

(i) Застосування статті 6 Конвенції

(1) Існування права

44. Суд повторює, щоб цивільний аспект пункту 1 статті 6 Конвенції був застосовним, має існувати «спір» стосовно «права», яке принаймні небезпідставно можна назвати таким, що визнане національним законодавством, незалежно від того, чи захищене це право Конвенцією. Спір має бути «реальним» та «серйозним»; він може стосуватися не лише фактичного існування права, але і його обсягу та способу здійснення; і, насамкінець, результат провадження повинен мати «безпосереднє вирішальне значення» для відповідного права, при цьому самих лише опосередкованих зв'язків або непрямих наслідків для застосування пункту 1 статті 6 Конвенції недостатньо (див. згадане рішення у справі «Бака проти Угорщини» (*Baka v. Hungary*), пункт 100 та рішення у справі «Денісов проти України» [ВП] (*Denisov v. Ukraine*) [GC], заява № 76639/11, пункт 44, від 25 вересня 2018 року).

45. Пункт 1 статті 6 Конвенції не гарантує будь-якого конкретного змісту «прав та обов'язків» (цивільного характеру) в матеріальному праві Договірних держав: Суд не може створити шляхом тлумачення пункту 1 статті 6 Конвенції матеріальне право, яке не має правової підстави у відповідній державі (див., наприклад, рішення у справі «Рош проти Сполученого Королівства» [ВП] (*Roche v. the United Kingdom*) [GC], заява № 32555/96, пункт 117, ЄСПЛ 2005-X). Відправною точкою мають бути положення відповідного національного законодавства та їхнє тлумачення національними судами (там само, пункт 120; див. також рішення у справах «Карой Надь проти Угорщини» [ВП] (*Károly Nagy v. Hungary*) [GC], заява № 56665/09, пункт 62, ЄСПЛ 2017 та «Регнер проти Чеської Республіки» (*Regner v. the Czech Republic*), заява № 35289/11, пункт 100, від 19 вересня 2017 року). Суду необхідні вагомі підстави для ухвалення рішення, яке відрізнятиметься від висновків вищих

національних судів, і встановлення, всупереч їхнім висновкам, що вірогідно існувало право, визнане національним законодавством (див. згадане рішення у справі «Карой Надь проти Угорщини» (*Károly Nagy v. Hungary*), пункт 62).

46. Традиційний підхід Суду до визначення того, чи існує «право», до якого застосовна стаття 6 Конвенції, ґрунтується на розмежуванні між матеріальним змістом згаданого права та можливими процесуальними перешкодами для отримання судового захисту такого права (див. згадане рішення у справі «Рош проти Сполученого Королівства» (*Roche v. the United Kingdom*), пункт 119). Наявність в особи можливості подати позов на національному рівні може залежати не лише від змісту, власне кажучи, відповідного, визнаного національним законодавством права цивільного характеру, але й від наявності процесуальних заборон, які перешкоджають або обмежують можливість подання потенційних позовів до суду (див. рішення у справі «Прихід греко-католицької церкви в м. Лупені та інші проти Румунії» [ВП] (*Lupeni Greek Catholic Parish and Others v. Romania*) [GC], заява № 76943/11, пункт 87, від 29 листопада 2016 року). В останній категорії справ може бути застосовний пункт 1 статті 6 Конвенції (див. рішення у справі «Петко Петков проти Болгарії» (*Petko Petkov v. Bulgaria*), заява № 2834/06, пункт 26, від 19 лютого 2013 року з подальшим посиланням на рішення у справі «Аль-Адсані проти Сполученого Королівства» [ВП] (*Al-Adsani v. the United Kingdom*) [GC], заява № 35763/97, пункт 47, ЄСПЛ 2001-XII).

47. За своєю суттю стаття 6 Конвенції незастосовна, якщо відсутність відповідного права у національному законодавстві не викликає сумнівів (див. ухвалу щодо прийнятності у справі «Султана проти Мальти» (*Sultana v. Malta*), заява № 970/04, від 11 грудня 2007 року). Так відбувається, коли права особи згідно з національним законодавством обмежуються простою надією на отримання такого права, при цьому фактичне надання цього права цілком залежить від дискреційного та необґрунтованого рішення органів державної влади (див. рішення у справі «Регнер проти Чеської Республіки» [ВП] (*Regner v. the Czech Republic*) [GC], заява № 35289/11, пункт 103, від 19 вересня 2017 року).

48. Визначаючи, чи існувало «право» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції, Суду слід з'ясувати лише, чи були аргументи заявників достатньо обґрунтованими, а не, чи досягли б вони обов'язково успіху, якби мали доступ до суду (див., *inter alia*, рішення у справі «Невеш е Сільва проти Португалії» (*Neves e Silva v. Portugal*), від 27 квітня 1989 року, пункт 37, Серія А, № 153-А). При цьому Суд має врахувати формулювання відповідних положень законодавства та їхнє тлумачення національними судами, якщо таке існує (див. рішення у справі «Янакієв проти Болгарії» (*Yanakiev v. Bulgaria*), заява

№ 40476/98, пункт 58, від 10 серпня 2006 року). Тим не менш, поняття «права та обов'язки цивільного характеру» є автономним поняттям, яке впливає з Конвенції, і не може тлумачитися виключно посиланням на національне законодавство держави-відповідача (див. рішення у справі «Найт-Ліман проти Швейцарії» [ВП] (*Nait-Liman v. Switzerland*) [GC], заява № 51357/07, пункт 106, від 15 березня 2018 року). У зв'язку з цим, оцінюючи, чи існувало «право», на яке заявник міг би небезпідставно посперитися, Суд вважає положення національного законодавства усього лише відправною точкою (див., серед багатьох інших джерел, згадане рішення у справі «Денісов проти України» (*Denisov v. Ukraine*), пункт 45) та може посперитися на міжнародні норми для оцінки або кращого тлумачення існування права (див., наприклад, рішення у справах «Енеа проти Італії» [ВП] (*Enea v. Italy*) [GC], заява № 74912/01, пункт 101, ЄСПЛ 2009; «Булуа проти Люксембургу» [ВП] (*Boulois v. Luxembourg*) [GC], заява № 37575/04, пункт 102, ЄСПЛ 2012 та згадане рішення у справі «Найт-Ліман проти Швейцарії» (*Nait-Liman v. Switzerland*), пункт 108).

49. Суд повторює, що хоча за загальним правилом Конвенцією не передбачено право обіймати посаду державної служби, пов'язану із відправленням правосуддя (див. ухвали щодо прийнятності у справі «Джиджева-Трендафілова проти Болгарії» (*Dzhidzheva-Trendafilova v. Bulgaria*), заява № 12628/09, пункт 38, від 09 жовтня 2012 року та стосовно терміну перебування на посаді судді згадані рішення у справах «Бака проти Угорщини» (*Baka v. Hungary*), пункт 107; «Денісов проти України» (*Denisov v. Ukraine*), пункт 47 та рішення у справі «Кьовесі проти Румунії» (*Kövesi v. Romania*), № 3594/19, пункт 113, від 05 травня 2020 року), таке право може існувати на національному рівні.

50. У цій справі не оскаржується, що згідно з національним законодавством всі заявники мали право залишатися на посаді судді до досягнення пенсійного віку у випадку незастосування до них однієї з передбачених статтею 126 Конституції України виняткових підстав для дострокового припинення повноважень. Однак внаслідок прийняття «Прикінцевих та перехідних положень» Закону України «Про судоустрій» 2016 року, які передбачали ліквідацію ВСУ та створення нового ВС, а також внаслідок подальших заходів, вжитих для реалізації судової реформи, заявники, хоча вони й не були офіційно звільнені, фактично не могли виконувати свої суддівські функції, принаймні протягом певного періоду часу, незважаючи на підтвердження Конституційним Судом України правомірності їхнього перебування на посадах.

51. Формулювання положень національного законодавства щодо статусу заявників (див. пункти 23 і 24) могло призвести до появи різних тлумачень, у тому числі, що заявники мали право лише

залишатися діючими суддями, а не обов'язково обіймати посади у визначеному суді. На момент оскаржуваних подій 2016 року була відсутня практика, яка б чітко визначала обсяг і суть відповідних конституційних гарантій. Однак не оскаржувалося, що відповідні конституційні принципи передбачали наявність у заявників принаймні небезпідставного підґрунтя, аби стверджувати про наявність у них права на захист від свавільного відсторонення від виконання суддівських обов'язків (див., *matatis matandis*, згадане рішення у справі «Більген проти Туреччини» (*Bilgen v. Turkey*), пункт 57 in fine).

52. Суд не вбачає підстав сумніватися в існуванні такого права на національному рівні. У зв'язку з цим Суд нагадує, що він неодноразово підкреслював особливу роль у суспільстві судової влади, яка, як гарант правосуддя та основоположної цінності у правовій державі, повинна користуватися довірою громадськості, якщо це необхідно для успішного виконання нею своїх обов'язків (див. згадане рішення у справі «Бака проти Угорщини» (*Baka v. Hungary*), пункт 165 з подальшими посиланнями). З огляду на важливе місце, яке посідає судова влада серед державних органів у демократичному суспільстві, та зростаюче значення, що надається принципу поділу влади й необхідності гарантувати незалежність судової влади (див. рішення у справі «Рамос Нунеш де Карвальо е Са проти Португалії» [ВП] (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal*) [GC], заява № 55391/13 та 2 інших, пункт 196, від 06 листопада 2018 року), Суд повинен приділити особливу увагу захисту представників судової влади від заходів, що впливають на їхній статус або професійну діяльність і можуть загрожувати незалежності та автономії суддів.

53. У зв'язку з цим, аби покращити процес тлумачення національного законодавства щодо існування такого права, можна посилатися на принципи міжнародного права або загальні цінності Ради Європи (див. згадане рішення у справі «Більген проти Туреччини» (*Bilgen v. Turkey*), пункт 62). Суд повторює, що консенсус, який впливає зі спеціальних міжнародних документів і практики Договірних держав, може бути важливим фактором під час тлумачення положень Конвенції у конкретних справах (див. рішення у справі «Демір та Байкара проти Туреччини» [ВП] (*Demir and Baykara v. Turkey*) [GC], заява № 34503/97, пункт 85, ЄСПЛ 2008). Крім того, Суд зазначає, що у низці рішень для тлумачення Конвенції він використовував документи органів Ради Європи, які не мають обов'язкової сили, зокрема рекомендації та резолюції Комітету міністрів і Парламентської Асамблеї, а також норми, які витікають з рішень інших органів Ради Європи, незалежно від того, чи це наглядові механізми, чи експертні органи, які не виконують функції представництва держав-учасниць Конвенції (там само, пункти 74 і 75 та наведені в них рішення).

54. Беручи до уваги наведені у пунктах 31 і 33 документи Ради Європи, перелік яких не є вичерпним, немає сумнівів, що на підставі наявних у них професійних гарантій ці судді можуть стверджувати про необхідність повною мірою дотримуватися принципів незалежності судової влади та забезпечення терміну перебування судді на посаді під час вжиття заходів, які впливають на їхній статус або професійну діяльність. Крім того, Європейська хартія про статут суддів, хоча вона й не є обов'язковою для держав-членів, передбачає право на оскарження для кожного судді, який вважає, що його права за хартією, або загалом його незалежність чи незалежність правосуддя знаходяться під загрозою або порушуються.

55. Суд також зазначає, що після ухвалення рішення Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року у національному законодавстві достатньою мірою був встановлений та сформульований точний обсяг «права» заявників у цьому контексті. Згідно з твердженнями Конституційного Суду України спірні законодавчі заходи «[не могли] бути підставою для звільнення всіх суддів Верховного Суду України або їх переведення до іншого суду, тим більше до суду нижчої інстанції»; він постановив, що «судді Верховного Суду України [мали] продовжувати здійснювати свої повноваження як судді Верховного Суду» (див. пункт 17). Надавши таке конкретне тлумачення конституційних гарантій, Конституційний Суд України чітко встановив, що заявники мали право залишатися судьями найвищого судового органу.

56. За таких обставин Суд вважає, що спір заявників стосувався «права» у розумінні статті 6 Конвенції. Крім того, спір заявників був «реальним» і «серйозним» з огляду на роль суддівських функцій, у виконанні яких заявникам перешкодили. Аналогічно спір мав «безпосереднє вирішальне значення» для прав заявників, оскільки стосувався саме відсутності у заявників можливості здійснювати свою суддівську діяльність.

(2) Цивільний характер права

– *Узагальнення практики*

57. Обсяг поняття «цивільного характеру» у статті 6 Конвенції не обмежується безпосереднім предметом спору. Натомість Суд розвинув ширший підхід, згідно з яким «цивільний» аспект охоплював справи, які спочатку могли здаватися такими, що не стосуються права цивільного характеру, але можуть мати прямі та суттєві наслідки для майнового та немайнового права особи. За допомогою цього підходу цивільний аспект статті 6 Конвенції застосовується у різних спорах, які можуть бути класифіковані згідно з національним законодавством, як

публічно-правові спори (див. згадане рішення у справі «Денісов проти України» (*Denisov v. Ukraine*), пункт 51).

58. У справах стосовно трудових спорів державних службовців Суд застосовує принципи дворівневого підходу, встановленого в згаданому рішенні Великої палати у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*) (далі – підхід у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*)). Щоб Уряд держави-відповідача міг посилатися у Суді на статус заявника як державного службовця, позбавленого гарантій, передбачених статтею 6 Конвенції, мають виконуватися дві умови. По-перше, у національному законодавстві держава повинна чітко позбавити особу, яка обіймає відповідну посаду, або категорію працівників доступу до суду. По-друге, позбавлення має бути виправданим об'єктивними підставами в інтересах держави. Перебування заявника у секторі чи відділі, який бере участь у реалізації повноважень, передбачених публічним правом, саме собою не є вирішальним. Аби таке позбавлення було виправданим, держава не може просто встановити, що відповідний державний службовець реалізує повноваження у сфері державної влади або що між державним службовцем і державою як роботодавцем існує «особливий обов'язок проявляти лояльність та довіру». Держава також повинна довести, що предмет спору пов'язаний зі здійсненням державної влади або що він поставив під сумнів існування особливого обов'язку. Таким чином, в принципі може не існувати виправдання для позбавлення гарантій статті 6 Конвенції у зв'язку зі звичайними трудовими спорами, зокрема пов'язаними із заробітною платою, надбавками чи подібними правами, на підставі особливого характеру відносин між конкретним державним службовцем і відповідною державою. Фактично існуватиме презумпція застосування статті 6 Конвенції. Саме Уряд держави-відповідача має продемонструвати, по-перше, що згідно з національним законодавством заявник – державний службовець позбавлений права на доступ до суду, а по-друге, що позбавлення державного службовця прав, передбачених статтею 6 Конвенції, є виправданим (там само, пункт 62).

59. Суд повторює, що заявник не може бути позбавлений гарантій захисту за статтею 6 Конвенції виключно у зв'язку з його статусом судді. Суд нагадує, що в згаданому рішенні у справі «Бака проти Угорщини» (*Baka v. Hungary*) він підтвердив, що підхід, встановлений у низці рішень Палати та у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*), застосовувався й до спорів щодо суддів (там само, пункт 104). Такий підхід охоплював всі види спорів, у тому числі стосовно найму/призначення на роботу, професійної діяльності/просування по службі, переведення по службі та припинення служби/звільнення (там само, пункт 105).

– Застосування зазначених принципів у цій справі

60. У цій справі Уряд оскаржив кваліфікацію спору заявників як спору «цивільного» характеру у розумінні статті 6 Конвенції. Уряд стверджував, що ліквідаційна комісія ВСУ запропонувала заявникам їхню звичайну заробітну плату після їхнього відсторонення від виконання суддівських обов'язків, однак заявники її не забрали. Для Суду ці факти не є вирішальними. Спір заявників полягав не в отриманні винагороди, а у відсутності в них можливості виконувати свої суддівські повноваження, що мало прямий вплив на професійний та особистий розвиток заявників і їхню можливість налагодити стосунки з іншими, понять, які згідно з Конвенцією значною мірою належать до сфери приватного життя (див. стосовно походження цієї позиції рішення у справах «Прітті проти Сполученого Королівства» (*Pretty v. the United Kingdom*), заява № 2346/02, пункт 61, ЄСПЛ 2002-III та «Німіць проти Німеччини» (*Niemietz v. Germany*) від 16 грудня 1992 року, пункт 29, Серія А № 251-B). Такі приватно-правові аспекти питання є суттєвими і не можуть бути переоцінені у зв'язку з публічним характером роботи заявників (див. згадані рішення у справах «Денісов проти України» (*Denisov v. Ukraine*), пункт 53 та «Більген проти Туреччини» (*Bilgen v. Turkey*), заява № 1571/07, пункт 69, від 09 березня 2021 року). До того ж з огляду на значний вплив оскаржуваного заходу на професійне життя заявників і виконання ними суддівських функцій та односторонній характер такого заходу, який не був несуттєвим чи звичайною формальністю, Суд вважає, що виключення відповідного спору з-під захисту статті 6 Конвенції було би не лише штучним, але також підірвало би гарантії щодо захисту особливої ролі судової влади у суспільстві.

61. Далі Суд розгляне, чи може спір заявників бути виключений з-під захисту статті 6 Конвенції на підставі двох умов, встановлених у підході в рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*). Стосовно першої умови, зокрема позбавлення доступу до суду для відповідної посади чи категорії працівників, то не заперечувалося, що загалом заявники мали доступ до суду у зв'язку з їхніми скаргами стосовно терміну перебуванням на посаді, у тому числі скарг на незаконне відсторонення від посади чи перешкоджання виконанню їхніх обов'язків (див. пункт 27). Однак факти цієї справи не зовсім відповідають загальній схемі, оскільки фактично заявникам перешкодили у виконанні суддівських функцій у зв'язку з прийняттям Верховною Радою України закону про реформу судоустрою. Суд уже встановив у декількох справах проти України, що суди загальної юрисдикції в Україні не мали повноважень скасовувати закони як такі, що не відповідають Конституції України, і на момент подій особа не мала права на індивідуальне звернення до Конституційного Суду

України, який є єдиним судом, уповноваженим скасувати положення законодавства. Таким чином, коли скарга заявника безпосередньо стосувалася положення законодавства, Суд доходив висновку, що у нього не було засобу юридичного захисту, який міг би вважатися ефективним (див., наприклад, рішення у справі «Зайченко проти України(№ 2)» (*Zaichenko v. Ukraine (no. 2)*), заява № 45797/09, пункт 112, від 26 лютого 2015 року з подальшими посиланнями; див. також рішення у справі «Олександр Волков проти України» (*Oleksandr Volkov v. Ukraine*), заява № 21722/11, пункт 128, ЄСПЛ 2013). Ці міркування також стосуються і цієї справи.

62. У цьому контексті Суд зазначає, що суть спору заявників була викладена Пленумом ВСУ у конституційному поданні до Конституційного Суду України, який звернув увагу на це питання та згодом ухвалив рішення по суті на користь заявників (див. пункт 17). Проте рішення Конституційного Суду України не мало прямої дії і заявники не були учасниками провадження у цьому суді. Провадження у Конституційному Суді України було відкрито за поданням Пленуму ВСУ, який, коли він ще функціонував, діяв як орган державної влади. Той факт, що конституційне провадження, яке прямо стосувалося суті скарг заявників, було ініційоване Пленумом ВСУ у межах скарги у публічній сфері, не має вирішального значення, оскільки заявники не могли звернутися до Конституційного Суду України з цим питанням як фізичні особи-судді.

63. Заперечуючи вичерпання національних засобів юридичного захисту, Уряд стверджував, що заявники мали оскаржити процедуру ліквідації ВСУ (див. пункт 40). Суд вважає аргумент Уряду непереконливим, оскільки не було доведено, що оскарження процесу ліквідації юридичної особи у суді могло відновити виконання суддівських функцій заявниками, яке було фактично припинено нормативно-правовим актом, а не рішеннями чи заходами, застосованими у процесі ліквідації.

64. Наведені міркування свідчать, що згідно з національним законодавством заявники не мали права на доступ до суду у зв'язку з їхньою скаргою, що розглядається у цій справі. Тоді як цей висновок міг би спонукати Суд ухвалити рішення про виконання першої умови підходу, встановленого в рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*), яка стосується «чіткого позбавлення» права на доступ до суду, Суд не вважає за необхідне ухвалювати остаточне рішення за першою умовою, оскільки у будь-якому випадку є підстави вважати, що друга умова цього підходу виконана не була.

65. Оцінюючи, чи ґрунтувалося позбавлення доступу до суду на об'єктивних підставах в інтересах держави, недостатньо встановити, що відповідний державний службовець реалізує повноваження у сфері

державної влади або що між державним службовцем і державою як роботодавцем існує «особливий обов'язок проявляти лояльність та довіру». Саме держава повинна довести, що предмет спору пов'язаний зі здійсненням державної влади або що він ставить під сумнів «особливий обов'язок проявляти лояльність та довіру» між державним службовцем і державою як роботодавцем (див. згадане рішення у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*), пункт 62).

66. Враховуючи, що ця справа стосується представників судової влади, другу умову підходу, встановленого у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*) щодо особливого обов'язку проявляти лояльність та довіру, слід розглядати у контексті гарантій незалежності судової влади. Ці два поняття, а саме особливий обов'язок проявляти лояльність та довіру, який вимагається від державних службовців, та незалежність судової влади неможливо легко узгодити між собою. Хоча трудові відносини між державним службовцем і державою традиційно можна визначати як такі, що ґрунтуються на довірі та лояльності до виконавчої влади, оскільки державні службовці зобов'язані реалізувати державну політику, це не стосується членів судових органів, які відіграють іншу і більш незалежну роль у зв'язку з їхнім обов'язком здійснювати перевірку неправомірної поведінки та зловживань з боку уряду. Тому їхню функціональну роль для держави слід розглядати з урахуванням конкретних гарантій, необхідних для незалежності суддів. Таким чином, коли йдеться про особливу довіру та лояльність, яку вони мають проявляти, мається на увазі лояльність до принципу верховенства права та демократії, а не до носіїв державної влади. Цей складний аспект трудових відносин між суддею і державою вимагає, щоб представники судової влади були достатньо відокремлені від інших гілок державної влади під час виконання своїх обов'язків, щоб вони могли безпристрасно та об'єктивно ухвалювати рішення *a fortiori* на підставі вимог закону і справедливості. Було б помилково припускати, що судді можуть дотримуватися принципу верховенства права та застосовувати Конвенцію, якщо національне законодавство позбавляє їх гарантій, передбачених статтями Конвенції з питань, що безпосередньо стосуються їхньої індивідуальної незалежності та неупередженості. З цих причин Суд не вважає виправданим позбавлення представників судової влади захисту статті 6 Конвенції у питаннях стосовно умов їхньої роботи у зв'язку з особливим обов'язком проявляти лояльність та довіру до держави (див. згадані рішення у справах «Більген проти Туреччини» (*Bilgen v. Turkey*), пункт 79 та, *mutatis mutandis*, «Кьовесі проти Румунії» (*Kövesi v. Romania*), пункт 124).

67. З цього випливає, що друга умова підходу, встановленого в рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*), виконана не була. Отже, пункт 1 статті 6 Конвенції є застосовним і заперечення Уряду щодо цього має бути відхилене.

(ii) *Інші підстави для неприйнятності*

68. Суд уже розглянув аспекти заперечення Уряду щодо невичерпання національних засобів юридичного захисту (див. пункт 63). Враховуючи ці міркування Суд вважає, що запропонований Урядом засіб юридичного захисту – оскарження заявниками як фізичними особами процедури ліквідації – не був ефективним для цілей Конвенції, оскільки не міг вирішити скарг заявників, поданих у зв'язку з наслідками проведення законодавчої реформи по суті та забезпечити відповідне відшкодування (див. рішення у справі «Де Томмазо проти Італії» [ВП] (*De Tommaso v. Italy*) [GC], заява № 43395/09, пункт 179, від 23 лютого 2017 року). З цього випливає, що заявники не були зобов'язані вичерпати цей засіб юридичного захисту. Крім того, зауваживши, що Уряд не запропонував іншого засобу юридичного захисту, яким би мали скористатися заявники, Суд відхиляє заперечення Уряду, яке ґрунтується на правилі вичерпання національних засобів юридичного захисту. Суд також вважає, що заперечення Уряду, яке ґрунтується на правилі шестимісячного строку, тісно пов'язане із суттю скарги заявників стосовно доступу до суду у зв'язку з їхніми твердженнями про перешкоджання у виконанні ними суддівських функцій як суддів Верховного Суду. Тому Суд долучає заперечення Уряду до розгляду по суті.

69. Суд зазначає, що скарга заявників на відсутність доступу до суду не є ні явно необґрунтованою, ні непринятною з будь-яких інших підстав, перелічених у статті 35 Конвенції. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

2. Суть

70. Суд повторює, що право на доступ до суду не є абсолютним і може підлягати обмеженням, які не забороняють або не зменшують доступ, наданий особі у такий спосіб чи такою мірою, щоб сама суть цього права була підірвана. Крім того, обмеження не буде сумісним з пунктом 1 статті 6 Конвенції, якщо воно не переслідує законну мету та якщо немає розумної пропорційності між застосовними засобами та метою, якої прагнуть досягти (див. рішення у справах «Маркович та інші проти Італії» [ВП] (*Markovic and Others v. Italy*) [GC], заява № 1398/03, пункт 99, ЄСПЛ 2006-XIV та «Станєв проти Болгарії» [ВП] (*Stanev v. Bulgaria*) [GC], заява № 36760/06, пункт 230, ЄСПЛ 2012 та

згадане рішення у справі «Бака проти Угорщини» (*Baka v. Hungary*), пункт 120).

71. Як зазначалося раніше (див. пункт 52), враховуючи важливе місце, яке посідає судова влада серед державних органів у демократичному суспільстві, і зростаюче значення, що надається принципу поділу влади та необхідності гарантувати незалежність судової влади, Суд повинен приділити особливу увагу захисту представників судової влади від заходів, що впливають на їхній статус або професійну діяльність і можуть загрожувати незалежності та автономії суддів.

72. Крім того, широко визнана необхідність існування процесуальних гарантій та можливості оскарження рішень, які впливають на професійну діяльність, у тому числі статус судді, оскільки йдеться про довіру громадськості до функціонування судової влади (див. згадане рішення у справі «Більген проти Туреччини» (*Bilgen v. Turkey*), пункт 96 з подальшими посиланнями). Обмеження права представника судової влади оскаржувати своє передчасне звільнення або застосування заходу, рівнозначного конструктивному звільненню, може бути несумісним з незалежністю судової влади, якщо такий захід застосовується без будь-якої конкретної причини (див. пункт 30).

73. Суд вважає, що право на доступ до суду є одним із основоположних процесуальних прав для захисту представників судової влади, і заявники в принципі повинні були мати прямий доступ до суду у зв'язку із їхніми твердженнями про незаконне перешкоджання їм у виконанні суддівських функцій. З цих підстав можливість подання інституційного позову, подібного до поданого Пленумом ВСУ у цій справі, могла б бути додатковою гарантією, але вона не могла замінити право представника судової влади на подання до суду позову як фізичної особи.

74. У пояснювальній записці до законопроекту про судову реформу зазначалося, що реорганізація вищих судів в Україні переслідувала загальні цілі забезпечення справедливого судочинства та прискорення розгляду справ на національному рівні (див. пункт 9). Важко зрозуміти, як ці цілі могли бути досягнуті шляхом обмеження доступу заявників до суду у зв'язку з їхніми скаргами на перешкоджання виконанню ними суддівських функцій. За цих обставин Суд вважає, що відсутність доступу до суду не була обґрунтовано пропорційною законній меті, яку вона переслідувала.

75. Суд також зазначає, що законодавчі та інституційні зміни, які призвели до виникнення цього спору, діяли на момент подання заявниками заяви до Суду. З цього випливає, що скарга заявників стосувалася триваючої ситуації, яка продовжувала існувати на момент подання заяви (див. рішення у справі «Наталія Михайленко проти

України» (*Nataliya Mikhaylenko v. Ukraine*), заява № 49069/11, пункт 25, від 30 травня 2013 року), у зв'язку з чим правило шестимісячного строку не застосовується. Заперечення Уряду, яке ґрунтується на правилі шестимісячного строку, має бути відхилене.

76. Насамкінець, Суд вважає, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції щодо права заявників на доступ до суду.

В. Стверджуване порушення права на незалежний та безсторонній суд у зв'язку з ухвалами ВРП від 2018 року

77. Уряд стверджував, що було незрозуміло, чому заявники вважали відмову ВРП розглядати рекомендації ВККС про їхнє переведення до судів нижчих інстанцій неналежною. У будь-якому випадку ВРП діяла згідно з принципами незалежності та неупередженості. З огляду на це Уряд доводив, що скарга була явно необґрунтованою.

78. Заявники підтримали скаргу, що ВРП не могла бути неупередженою з огляду на участь її членів у конкурсі до нового ВС, який проходив у той момент.

79. Суд повинен визначити, чи застосовна стаття 6 Конвенції до адміністративного провадження у ВРП. Суд нагадує, що стаття 6 Конвенції не поширюється на позасудову та односторонню процедуру, що не передбачає спору між сторонами стосовно прав цивільного характеру (див. ухвалу щодо прийнятності у справі «Алавердян проти Вірменії» (*Alaverdyan v. Armenia*), заява № 4523/04, пункти 34 – 37, від 24 серпня 2010 року з подальшими посиланнями).

80. У цій справі ВРП діяла не в межах дисциплінарного провадження (див. в якості протилежного прикладу згадані рішення у справах «Олександр Волков проти України» (*Oleksandr Volkov v. Ukraine*), пункти 89 і 90 та «Денісов проти України» (*Denisov v. Ukraine*), пункти 66 і 67), а в межах здійснення її адміністративних повноважень ухвалювати рішення про переведення суддів у контексті реорганізації судової влади. Відповідна процедура була, по суті, позасудовою та односторонньою, і не передбачала вирішення «спору» для цілей статті 6 Конвенції. Важливо зауважити, що будь-яке ухвалене ВРП в межах цієї процедури рішення могло бути оскаржене у суді (див. пункт 29). На думку Суду, лише у випадку такого оскарження міг виникнути «спір», який призвів би до застосування статті 6 Конвенції (див. для порівняння згадане рішення у справі «Джіджева-Трендафілова проти Болгарії» (*Dzhidzheva-Trendafilova v. Bulgaria*), пункти 39 і 49). Однак у цій справі відповідна процедура на національному рівні не переходила у стадію «спору»: ВРП відмовилася розглядати рекомендації ВККС щодо переведення заявників у зв'язку з

припиненням існування судів, до яких їх пропонували перевести (див. пункт 22), і заявники не оскаржували ці ухвали.

81. Отже, Суд доходить висновку, що провадження у ВРП не було пов'язане зі «спором», а тому стаття 6 Конвенції не була застосовною. Таким чином, скарга несумісна з положеннями Конвенції за критерієм *ratione materiae* і має бути відхилена на підставі підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

82. Заявники скаржилися за статтею 8 Конвенції, що перешкоджання у виконанні ними суддівських функцій становило незаконне та безпідставне втручання в їхнє право на повагу до приватного життя.

83. Стаття 8 Конвенції передбачає:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.»

A. Прийнятність

84. Уряд доводив, що оскаржувані заходи вживалися в контексті проведення загальної реформи судової влади без будь-яких особистих причин, пов'язаних із заявниками. І лише застосовність підходу, заснованого на наслідках, дозволяла б віднести це питання до сфери дії статті 8 Конвенції (див. згадане рішення у справі «Денісов проти України» (*Denisov v. Ukraine*), пункт 102). Проте застосування оскаржуваних заходів не призвело до втрати заявниками заробітної плати, оскільки ліквідаційна комісія ВСУ запропонувала виплатити заявникам заробітну плату, однак вони її не забрали. Заявники також не були реально відмежовані від свого кола спілкування із зовнішнім світом і ці заходи не вплинули на їхню особисту репутацію. За цих обставин не був досягнутий необхідний рівень суворості порушення, а стаття 8 Конвенції не була застосовною.

85. Заявники стверджували, що їхня скарга була прийнятною.

86. Суд повторює, що трудові спори *per se* не виключаються зі сфери «приватного життя» у розумінні статті 8 Конвенції. Існують певні типові аспекти приватного життя, на які можуть вплинути такі спори внаслідок звільнення, пониження, відмови у доступі до професії або застосування інших подібних несприятливих заходів. До цих

аспектів входить (i) «внутрішнє коло» заявника, (ii) можливість заявника встановлювати та розвивати відносини з іншими людьми та (iii) соціальна і професійна репутація заявника. У таких спорах існують два напрямки за якими, як правило, виникають питання, пов'язані з приватним життям: або через підстави вжиття оскаржуваного заходу (у такому випадку Суд застосовує підхід, заснований на підставах), або, у деяких справах, через наслідки для приватного життя (у такому випадку Суд застосовує підхід, заснований на наслідках) (див. рішення у справі «Денісов проти України» [ВП] (*Denisov v. Ukraine*) [GC], заява № 76639/11, пункт 115, від 25 вересня 2018 року). Під час застосування підходу, заснованого на наслідках, Суд визнає застосовність статті 8 Конвенції лише за умови, якщо ці наслідки є дуже серйозними та значною мірою впливають на приватне життя заявника (там само, пункт 116).

87. У цій справі законодавчі зміни 2016 року та їхня подальша імплементація призвели до ефективного перешкодження заявникам у виконанні ними своїх суддівських функцій як суддів Верховного Суду без офіційного звільнення. Причини, на яких ґрунтувалося застосування цих заходів, прямо не стосувалися заявників, не кажучи вже про їхнє приватне життя. Тому саме підхід, заснований на наслідках, призводить до застосування до цього питання статті 8 Конвенції.

88. Суд бере до уваги аргумент Уряду, що після вжиття оскаржуваних заходів виплата заробітної плати не припинялася, і репутація заявників не постраждала з огляду на загальні підстави для проведення триваючої судової реформи. Однак головним негативним наслідком, на який скаржилися заявники, була неможливість виконувати свої суддівські функції в якості суддів Верховного Суду після вжиття оскаржуваних заходів. У зв'язку з цим Суд зауважує, що навіть якщо припустити, що заявники не зазнали суттєвої фінансової шкоди, оскаржувані заходи позбавили їх можливості продовжувати свою суддівську діяльність та життя у професійному середовищі, де вони могли б досягти власних цілей професійного та особистого розвитку. На момент розгляду справи Судом ці істотні наслідки для приватного життя заявників не були усунені після ухвалення рішення Конституційним Судом України, який підтвердив застосування щодо них принципу незмінності (див. пункт 17).

89. З огляду на характер і тривалість негативних наслідків Суд вважає, що оскаржувані заходи значною мірою вплинули на приватне життя заявників, і тому підпадають під сферу дії статті 8 Конвенції. Таким чином, заперечення Уряду відхиляється.

90. Суд зазначає, що ця скарга не є ні явно необґрунтованою, ні неприйнятною з будь-яких інших підстав, перелічених у статті 35 Конвенції. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

91. Заявники стверджували, що було порушено статтю 8 Конвенції і що, незважаючи на ухвалення Конституційним Судом України рішення на їхню користь, їм не було дозволено відновити здійснення своїх суддівських функцій.

92. Уряд доводив, що оскаржувані заходи були законними і переслідували легітимну мету реформування національної судової системи. До того ж відповідні заходи не були непропорційними щодо заявників, які мали можливість взяти участь у конкурсі до нового ВС або перевестися до інших національних судів.

2. Оцінка Суду

93. Як зазначалося раніше, перешкоджання заявникам у виконанні ними суддівських функцій значною мірою вплинуло на їхнє приватне життя. Отже, оскаржувані заходи становили втручання у право заявників на повагу до приватного життя (див. також згадане рішення у справі «Олександр Волков проти України» (*Oleksandr Volkov v. Ukraine*), пункти 165 – 167 з подальшими посиланнями).

94. Втручання порушуватиме статтю 8 Конвенції, якщо воно не буде виправданим за пунктом 2 статті 8 Конвенції як таке, що здійснене «згідно із законом», переслідує одну або декілька законних цілей, перелічених у ньому, і є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення цих цілей чи цілей.

95. Словосполучення «згідно із законом» пункту 2 статті 8 Конвенції по суті посилається на національне законодавство та встановлює зобов'язання забезпечувати дотримання його матеріально-правових і процесуальних норм (див. рішення у справі «Акопян проти України» (*Akopyan v. Ukraine*), заява № 12317/06, пункт 109, від 05 червня 2014 року). Якщо було доведено, що втручання не відповідало закону, то зазвичай порушення статті 8 Конвенції встановлюється без визначення того, чи переслідувало втручання «законну мету», або чи було воно «необхідним у демократичному суспільстві» (див. рішення у справах «Чорап проти Молдови» (*Ciorap v. Moldova*), заява № 12066/02, пункт 104, від 19 червня 2007 року; «Халікова проти Азербайджану» (*Khalikova v. Azerbaijan*), заява № 42883/11, пункт 128, від 22 жовтня 2015 року; «Чукаєв проти Росії» (*Chukayev v. Russia*), заява № 36814/06, пункт 137, від 05 листопада 2015 року та «Поровський проти Польщі» (*Porowski v. Poland*), заява № 34458/03, пункт 171, від 21 березня 2017 року).

96. Словосполучення «згідно із законом» також стосується якості відповідного закону та вимагає, щоб він був сумісним з принципом

верховенства права і доступним для відповідної особи, яка до того ж повинна мати можливість передбачити наслідки його застосування для себе.. Таким чином, це словосполучення, *inter alia*, передбачає, що формулювання національного законодавства має бути достатньо передбачуваним, щоб дати особам належну вказівку на обставини та умови, за яких органи державної влади мають право вдаватися до заходів, що зачіпають їхні права за Конвенцією (див. рішення у справі «Фернандез Мартінез проти Іспанії» [ВП] (*Fernández Martínez v. Spain*) [GC], заява № 56030/07, пункт 117, ЄСПЛ 2014 (витяги) з подальшими посиланнями).

97. У цій справі, хоча оскаржуване втручання сталося внаслідок прийняття закону Верховною Радою України, виникає питання, чи було воно законним для цілей Конвенції, зокрема, чи було відповідне законодавство передбачуваним у своєму застосуванні і сумісним з принципом верховенства права.

98. У зв'язку з цим Суд бере до уваги рішення Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року, яким відповідні законодавчі заходи були визнані неконституційними. Конституційний Суд України вважав, що зміни до Конституції України 2016 року не порушили принцип інституційної безперервності найвищого судового органу, який продовжив роботу під назвою «Верховний Суд». Згідно з твердженнями Конституційного Суду України передбачене Конституцією України перейменування судового органу не могло відбутися без переведення суддів ВСУ на посади суддів ВС, оскільки не існувало різниці між правовим статусом судді ВСУ та судді ВС. Вилучення слова «Україна» зі словосполучення «Верховний Суд України» не могло бути підставою для звільнення усіх суддів ВСУ або їхнього переведення до іншого суду, тим більше до суду нижчої інстанції. Таким чином, Конституційний Суд України встановив, що судді ВСУ повинні були продовжити виконувати свої повноваження як судді ВС, а диференціація між судьями ВСУ та судьями ВС не узгоджувалася з принципом незмінності суддів, який був частиною конституційної гарантії незалежності суддів (див. пункт 17).

99. Суд не вбачає підстав не погоджуватися з цими міркуваннями. Уряд не довів, що спосіб, в який заявники були змушені брати участь у конкурсі для збереження права виконувати свої суддівські обов'язки і, зокрема, спосіб організації конкурсу, у тому числі вибір членів комісії та відсутність інституційних й процесуальних гарантій, відповідали конституційним принципам загального захисту прав особи, а також спеціальним гарантіям, які стосуються терміну перебування на посаді судді (див. пункти 23 та 24), у тому числі принципу незмінності суддів, який згідно з практикою Суду, а також міжнародними документами та документами Ради Європи є ключовим елементом для підтримання незалежності суддів і суспільної довіри до судової влади (див. згадане

рішення у справі «Бака проти Угорщини» (*Baka v. Hungary*), пункт 172).

100. Тим не менш, незважаючи на рішення Конституційного Суду України, станом на червень 2021 року питання відновлення виконання заявниками суддівських функцій все ще розглядалося Верховною Радою України (див. пункт 18). Оцінюючи справу заявників, Суд зауважує, що з грудня 2017 року, коли почав працювати ВС (див. пункт 14), заявники не могли виконувати суддівські функції як судді Верховного Суду. Отже, протягом значного періоду часу була явно відсутня координація у вирішенні ситуації заявників, що серйозно підірвало правову визначеність та передбачуваність конституційних принципів незалежності суддів.

101. З огляду на зазначені міркування Суд вважає, що відповідне втручання не відповідало вимогам законності для цілі Конвенції. Отже, було порушено статтю 8 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

102. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію.»

A. Шкода

103. Заявники надали розрахунки стверджуваної матеріальної шкоди, яка складалася з втраченої заробітної плати за період, протягом якого вони не могли виконувати свої суддівські обов'язки як судді Верховного Суду. Заявники також вимагали по 10 000 євро кожен в якості відшкодування моральної шкоди.

104. Уряд стверджував, що вимоги про відшкодування матеріальної шкоди були безпідставними, оскільки ліквідаційна комісія ВСУ запропонувала виплатити їм заробітну плату, але вони не з'явилися та не забрали кошти. Уряд також стверджував про відсутність причинно-наслідкового зв'язку між стверджуваними порушеннями та матеріальною шкодою, яка вимагалася. Він також доводив, що вимога про відшкодування моральної шкоди була цілком необґрунтованою.

105. Суд бере до уваги доводи Уряду та вважає, що заявники не змогли довести, що вони зазнали матеріальної шкоди, яка виникла у результаті встановлених порушень. Тому він відхиляє вимогу про відшкодування матеріальної шкоди.

106. Суд також вважає, що заявники зазнали моральної шкоди, для відшкодування якої недостатньо встановлення порушення Конвенції.

Враховуючи обставини справи та здійснюючи оцінку на засадах справедливості, Суд вважає за належне присудити кожному заявнику по 5 000 євро в якості відшкодування моральної шкоди та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися.

В. Судові та інші витрати

107. Заявники не подали вимог щодо компенсації судових та інших витрат. Отже, Суд нічого не присуджує за цим пунктом.

С. Пеня

108. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Долучає до розгляду по суті* заперечення Уряду щодо недотримання правила шестимісячного строку, яке стосувалося прийнятності скарги заявників на стверджувану відсутність доступу до суду (пункт 1 статті 6 Конвенції), та відхиляє це заперечення після розгляду по суті;
2. *Оголошує* прийнятними скарги щодо доступу до суду (пункт 1 статті 6 Конвенції) та права на повагу до приватного життя (стаття 8 Конвенції), а решту скарг у заяві – непринятними;
3. *Постановляє*, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції щодо права заявників на доступ до суду;
4. *Постановляє*, що було порушено статтю 8 Конвенції;
5. *Постановляє*, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції держава-відповідач повинна сплатити кожному заявнику по 5 000 (п'ять тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;
 - (б) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ГУМЕНЮК ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»

Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

6. *Відхиляє* решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 22 липня 2021 року відповідно до пунктів 2 і 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Віктор Соловейчик
(*Victor Soloveytschik*)
Секретар

Сіюфра О'Лірі
(*Síofra O'Leary*)
Голова

ДОДАТОК

Список заявників:

№	П.І.Б. заявника	Рік народження	Місце проживання
1.	Василь Іванович ГУМЕНЮК	1958	м. Київ
2.	Галина Володимирівна КАНИГІНА	1957	м. Київ
3.	Людмила Іванівна ОХРІМЧУК	1954	м. Київ
4.	Богдан Миколайович ПОШВА	1959	м. Київ
5.	Віктор Федорович ШКОЛЯРОВ	1960	м. Київ
6.	Олександр Федорович ВОЛКОВ	1957	м. Київ
7.	Анатолій Анатолійович ЄМЕЦЬ	1963	м. Київ
8.	Тетяна Євгенівна ЖАЙВОРОНОК	1960	м. Київ